

<https://doi.org/10.7577/formakademisk.5089>

Eva Lutnæs

Professor (PhD)
OsloMet – storbyuniversitetet
evalu@oslomet.no

Karen Brønne

Førsteamanuensis (PhD)
Høgskulen i Volda
karenb@hivolda.no

Bibbi Omtveit

Redaktør
Kunst og design i skolen
bibbi@kunstogdesign.no

Et kunnskapsfag med samfunnsrelevans

Retorisk analyse av professor Nielsens faste spalte i tidsskriftet Form

SAMMENDRAG

Liv Merete Nielsen har jobbet iherdig og lidenskapelig for å bygge et sterkt forskningsfelt og en utdanning med høyt faglig trykk innen design, kunst og håndverk fra barnehage til doktorgradsnivå. I denne artikkelen analyserer vi 64 'LMN har ordet', professor Nielsens faste spalte i det fagdidaktiske tidsskriftet FORM i perioden 2010–2022. Gjennom en retorisk analyse identifiseres kampsaker og ambisjoner på grunnskolefagets vegne. Nielsens oppgjør med det isolerte, individentsentrerte og kunnskapsvekket formingsfaget kommer tydelig frem i hennes tekster, og blir både et fagpolitisk og akademisk prosjekt. Arven fra Sverige er et fundament i Nielsens arbeid for å utvikle skolefaget Kunst og håndverk til et kunnskapsfag med samfunnsrelevans. Gjennom tre topoi, 1) Visuell kompetanse for medvirkning, 2) Skape og kreve bærekraftige løsninger og 3) Håndverkskompetanse som grunnlag for yrkesfaglig utdanning og hverdagsliv, synliggjøres nyanser og vinklinger som Nielsen aktiverer når hun forklarer grunnskolefagets bidrag til samfunnet.

Nøkkelord:

Liv Merete Nielsen, retorisk analyse, tidsskriftet FORM, grunnskolefaget kunst og håndverk, samfunnsrelevans

OPPGJØRET MED ET ISOLERT, INDIVIDSENTRERT OG KUNNSKAPSVEKKET FORMINGSFAG

Liv Merete Nielsens akademiske karriere starter ved Sagene lærerskole i Oslo, under forsøksordningen med toårig utdanning av allmennlærere i 1973. På Sagene deltar studenten Liv Merete på innføringskurs i forming. Faget forming blir presentert gjennom romantiske ideer om det haptiske barnet, og formingsaktiviteter uten fokus på læring og ferdighetsøving. Nielsen opplever formingsfaget som lite meningsfullt, og et tidsfordriv mer enn utdanning (Brønne, 2018, s. 3). Erfaringene preger Nielsens

faglige verdigrunnlag gjennom hele yrkeskarrieren. Sommeren 1974 blir Nielsen med på Nordisk Kurs for bildelærere (NK74) på Lillehammer som arrangeres av Landslaget Forming i Skolen. Der introduserer Gert Z. Nordström, rektor ved Teckningslærer-institutet (TI) i Stockholm, ideene bak boka Skolen, bildet og samfunnet (1972). Kurset gir stor motivasjon, og kontakten med Nordström og studentgruppen får konsekvenser for Nielsens videre veivalg. Etter to år ved Sagene begynner Nielsen ved Teckningslærer-institutet på Konstfack i Stockholm. Gjennom eget forsknings- og utviklingsarbeid belyser Nielsen hvordan den formingsfaglige ideologien representerer en forflytning fra håndverkstradisjoner mot en romantisk orientering som fokuserer på personlig skapende arbeid og eget uttrykk (Nielsen & Digranes, 2012). Den formingsideologiske forankringen blir sammenstilt med Anna-Lena Lindbergs begrep 'den karismatiske holdningen' (1988), der elever skal beskyttes mot 'voksen' påvirkning og eksterne visuelle forbilder (Nielsen & Digranes, 2012). Barn må få uttrykke sitt eget personlige uttrykk. Nielsen (2019) forklarer hvordan formingsideologien bidrar til å svekke kunnskapsgrunnlaget i faget, og at en ensidig individorientering gjør faget mindre aktuelt, bort fra samfunnsspørsmål og fellesskapstenking. Nielsens kritikk av formingsideologien møter motstand. I tiden før Læreplanverket for den 10-årige grunnskolen (L97) fastsettes i 1996 (Det kongelige kirke-, utdannings- og forskningsdepartement, 1996), avdekker formingsfellesskapet en indre fagstrid gjennom det fagdidaktiske tidsskriftet FORM om endring av navn på faget fra Forming til Kunst og håndverk (Brønne, 2009). I tett samarbeid med blant andre Thorstein Vasset (daværende leder for læreplangruppa) er Liv Merete Nielsen en sentral aktør i utforming av læreplanutkastet som blir debattert. Høringsutkastet blir oppfattet å gi nokså presise kunnskapsmål. Opposisjonen presenterer sine holdepunkt mot endring av faginnhold og navn, gjennom redsel for at det formidlingsorienterte, utilitaristiske dannelsesidealet fra 1890-årene igjen skal få feste. Selv om det endelige læreplanverket har blitt beskrevet som et kompromiss mellom partene fra høringsrunden – der både håndverksferdigheter og kunsten blir integrerte områder i beskrivelser av elevers læringsmål, konkluderer Steinar Kjosavik at L97:

[...] gir faget en ny profil, ikke bare et nytt navn. Den påviste vekten på kognitive mål, blir operasjonalisert gjennom en kumulativ oppbygging av kunnskap, en plan der felles undervisningsstoff er et sentralt virkemiddel. Dermed synes planen ikke lenger å bygge sitt rasjonale primært på individuell utvikling og fritt skapende arbeid, men på et definert utviklingsløp som beskriver hva eleven skal tilegne seg av kunnskap på hvert alderstrinn. (Kjosavik, 2003, s. 45)

Kjosavik vurderer planverket som et profilskifte, og presenterer endringen gjennom motsetningsfylte poler, fra "individuell utvikling og fritt skapende arbeid" til definerte kunnskapsmål. Underforstått blir innholdet i ny plan sammenstilt med et foreldet syn på læring i aldersbestemte stadium, jamfør utviklingspsykologien. Nielsen benytter også den utviklingspsykologiske arven som et problematisk utgangspunkt, men griper fatt i helt andre forhold enn målstyring og aldersbestemte stadium. I Nielsens (2000) doktorgradsarbeid forankres frykten for kunnskapsinnhold i den formingsfaglige nordiske diskursen i blant annet kunstpedagogen Viktor Lowenfelds utviklingspsykologiske perspektiv på barns tegneaktivitet. Nielsen (2000) argumenterer også for hvordan den reformpedagogiske bevegelsen skaper en romantisk argumentasjon for formingsfaget. Gjennom Rousseaus ideer om barns iboende kreativitet og personlighetsdanning, får formingsideologien teoretisk næring uten å bygge på fagspesifikk kunnskap og profesjonsnære problemstillinger. Hun vurderer at disse bidragene fører til en overdrevet orientering om pedagogisk-psykologiske nyttehensyn, og at dette blir en uheldig teoretisk begrunnelse for formingsfaget. Ideologien blir beskrevet som et 'utsideperspektiv' (Dunin-Woyseth & Nielsen, 2004). Utsideperspektivet betegner forskning 'på' fag, ikke 'i' fag og fagdidaktikk, primært synliggjort gjennom forskning utøvd av tradisjonelle universitetsdisipliner under formingsperioden (Fauske, 2016). Med støtte i Nielsen (2008) beskriver Fauske at: "Konsekvensen var at en primært ble forsket på og at ytre krefter styrte forhandlingsprosessen om fagets innhold i skolen" (Fauske, 2016, s. 53). En kan forstå Nielsens oppgjør med det isolerte, individsentrerte og kunnskapssvekka formingsfaget som en profesjonaliseringsprosess, der lærere i kunst- og håndverksfaget får synliggjort feltets kunnskapsbase og kompetanse, og som følge, økt status og anseelse. Fauske skildrer hvordan de psykologiske ideene om tegning og personlighetsutvikling ble vitenskapelig dokumentert under formingsperioden, mens

profesjonskunnskapen fra fagene Tegning, Sløyd og Håndarbeid ikke ble det. Nielsen oppfatter at premissene for profesjonalisering er å utvikle kunst- og håndverksfagets forskningsplattform, gjennom et eget kunnskapsgrunnlag, slik at lærerne kan argumentere for sine ideer med den samme vitenskapelige tyngde som de rådende ideologiske strømninger på seksti, sytti og åttitallet innen universitetsfagene pedagogikk og psykologi kunne (Fauske, 2016; Brænne, 2018).

Et kunnskapsfag med samfunnsrelevans

Når Nielsen utfordrer formingsfagets karismatiske diskurs trekker hun tydelige vekslers på den kursendring for tegnelærerens rolle som hun møter ved Teckningslärarinstitutet på Konstfack i 1975 gjennom boka *Bilden, skolan och samhället* (Nordström & Romilsson, 1970). Tegnelæreren går fra en didaktisk praksis som ensidig vektlegger frigjøring av elevers iboende skapende krefter til å lede elever, og kritisk granske bildeinformasjon. Elever skal få erverve kunnskap om visuelle virkemidler, og bilders påvirkningskraft i samfunnet. Kunnskap om det visuelle språket etablerer en plattform for kreativt arbeid – å selv kommunisere visuelt (Nordström & Romilsson, 1970). Det norske faget Kunst og håndverk favner bredere enn det svenske grunnskolefaget Bild. I artikkelen *Skolen, bildet og samfunnet – boka som la grunnlaget for utviklingen av Design Literacy*, beskriver Nielsen (2019b) hvordan budskapet i boka har inspirert utviklingen av Design Literacy i Norge, men med et tydeligere fokus på den materielle kulturen i tillegg til den visuelle. Utviklingen av designkompetanse skal bidra med kritisk innsikt i, og forståelse for, den visuelle og materielle kulturen elevene vokser opp i, og veien til innsikt går gjennom å selv lage gjenstander og bilder (Nielsen, 2019b). Nielsen (2019b) viser til at det tok 30 år før ideene fikk reell innflytelse i den norske skoledebatten. Når hun skal oppsummere 90 år med organisasjonen *Kunst og design i skolen*, vies de svenske ideene plass, og hun skriver: «I grunnskolen har det vokst fram en norsk variant som i stor grad bygger på tankegodset fra Sverige med samfunnsrelevans og kritisk tenkning i kombinasjon med ferdighet og skaperglede» (Nielsen, 2021, s. 11). I denne utviklingen har Nielsen vært en sentral aktør. Nielsen var leder for læreplangruppa i Kunst og håndverk i utviklingen av *Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2006* (Kunnskapsdepartementet, 2006). I læreplanen for Kunst og håndverk blir målet om en kritisk og medskapende samfunnsaktør eksplisitt uttrykt. Under fagets 'Formål' blir kunnskap om visuell kommunikasjon knyttet til deltakelse i demokratiske beslutningsprosesser. Tilbakoblingen til Nielsens (2000) doktorgradsprosjekt er utvetydig. Her argumenterer hun for en tegneundervisning som kan øke lekfolks muligheter til å visualisere arkitektoniske løsninger, stille kritiske og relevante spørsmål til profesjonelle, samt ta informerte beslutninger på grunnlag av visuelle representasjoner (Nielsen, 2000, s. 151). Ved å studere tekster som Nielsen har skrevet gjennom yrkeslivet er tittelen på boka til Nordström og medforfatter Christer Romilsson *Bilden, skolan och samhället* (1970) et uttrykk for helheten i prosjektet hennes, å utvikle skolefaget Kunst og håndverk som et kunnskapsfag med samfunnsrelevans. Nielsen viser et målbevisst engasjement for å gjøre faget meningsfullt og viktig for allmennheten og for fellesskapet. I denne artikkelen gjør vi en analyse av de retoriske grep som Nielsen bruker for å synliggjøre fagets samfunnsrelevans.

METODE – RETORISK ANALYSE

Ordene er det viktigste redskapet i Liv Merete Nielsens fagpolitiske og akademiske prosjekt. Vi har valgt å vende oss mot retorisk teori for å etablere begreper til en analyse av de språklige grep Liv Merete Nielsen gjør for å formidle sitt budskap. Retorikk har røtter helt tilbake til antikken. Aristoteles definerer retorikk som «[...] evnen til i enhver sak å se hvilke muligheter vi har til å overtale» (Aristoteles, 330 fvt./2006, s. 27). 'Enhver sak' er vesentlig. Retorikk som fag, slik Aristoteles beskriver det, handler om å se hva som kan skape troverdighet uavhengig av sak og område. Hos Aristoteles er retorikk nært knyttet til intensjonell, persuasiv påvirkning. Det ble fra antikken og fremover utviklet retorisk teori, generiske språklige verktøy som taleren kunne ta i bruk for å overbevise tilhørerne. Retorisk teori er her til hjelp i skrivefasen og planleggingen av talen. Verktøyene kan også brukes i etterkant av kommunikasjonssituasjonen gjennom retorisk analyse og kritikk, *rhetorica studens* (Kjeldsen, 2006, s. 16). Vi gjør vår analyse av tekster som er skrevet. Formålet med analysen er å gjøre Nielsens retoriske grep tilgjengelig for fagfeltet som en ressurs for taler, avisartikler og debatter i fagfeltet.

FIGUR 1. Forsider av FORM 1/2010 og 4/2022.

Tekstutvalget for vår retoriske analyse er alle de 64 'LMN har ordet' som Nielsen har skrevet i det fagdidaktiske tidsskriftet FORM fra første spalte i 2010 til nummer 4 i 2022 (figur 1). Tekstene fra og med 2014 er tilgjengelig på Kunst og design i skolen sine nettsider, kunstogdesign.no. Tekstene som studeres er ikke Nielsens akademiske forskningsartikler, men tekster i et tidsskrift som henvender seg utover forskningsdisiplinen, til skolepolitikere, skoleledere, studenter og lærere i skolen. Vi har valgt å gjøre denne avgrensningen fordi vi her kan forfølge Nielsens kampsaker og ambisjoner på grunnskolefagets vegne formidlet innen samme format og gjennom samme publiseringskanal over en lengre tidsperiode. Ordene som brukes kan analyseres på likt plan, de har rettet seg mot samme målgruppe og har møtt like redaksjonelle vilkår. Det ville ikke vært tilfelle dersom vi hadde brakt inn Nielsens vitenskapelige artikler eller avisartikler i analysen. Den språklige tonen i 'LMN har ordet' kan ligne et kort talemanus, og ordene er helt klart intensjonelt valgt ut med mål om persuasiv påvirkning av tidsskriftets lesere. Fra kunsten å overtale er retorikk som fag utvidet etter antikken til å omfatte all kommunikasjon som påvirker mennesker. Fra talen til retoriske dimensjoner i bilder og spillefilm, og fra selve ytringen til hvordan den retoriske situasjonen styrer ytringen (Kjeldsen, 2006). Den retoriske situasjonen i vår sammenheng er en vitenskapelig artikkel som markerer et 70-årsjubileum for forfatteren bak tekstene vi analyserer. Vi vil derfor legge vekt på å identifisere og dele retoriske grep, ikke på kritikk av form og innhold. Analysen vi gjør vil legge grunnlag for en kritikk gjennom fremtidige forskningsprosjekter og faglige diskusjoner. Før vi går inn på en retorisk analyse av ordene Nielsen har valgt ut til sine 64 'LMN har ordet', vil vi gjøre rede for den retoriske situasjonen for denne faste spalten. Hva slags tidsskrift publiseres den i, hvilke føringer har Nielsen fått for spalten og hva har preget det utdanningspolitiske landskapet i perioden 2010–2022?

Den retoriske situasjonen for 'LMN har ordet'

Den ideelle medlems- og interesseorganisasjonen *Norsk Tegne- og Håndarbeidslærerforbund* (1931–1957), *Landslaget Forming i Skolen* (1958–2001) og nå *Kunst og design i skolen* (KDS) har siden etabler-

ingen for over 90 år siden samlet engasjerte lærere innen fagfeltet. Organisasjonen har som formål å ivareta fagområdet design, kunst og håndverk, og har som mål å stimulere til debatt, utvikle fagets innhold og omfang samt å øke forståelsen for verdien av å se kreativitet og kunnskap i sammenheng (Kunst og design i skolen, 2022). KDS gir ut tidsskriftet FORM. Redaksjonen er organisasjonens styre som er sammensatt av representanter fra alle utdanningsnivå, fra ulike steder i landet. Organisasjonens medlemmer består i hovedsak av studenter, lærere, skoler samt barnehagelærer- og lærerutdanningsinstitusjoner, og det er medlemmene som mottar og ofte bidrar med innhold i tidsskriftet, tidligere *Idé og form* (1967–1980), *Forming i skolen* (1981–1994) og nå *FORM*. I tidsskriftet danner de samme ‘kampsakene’ en rød tråd; forståelsen for skolefaget Kunst og håndverks sentrale betydning, og bedring av rammebetingelsene i skolen (Moe, 2021). Tidsskriftet er praksisnært, og det deles førstehåndserfaringer fra praksis gjennom fagartikler, reportasjer, intervju, ytringer og undervisningsopplegg. Som det eneste fagdidaktiske tidsskriftet innen fagområdet i Norge, er FORM unikt i sitt slag.

Etter å ha vært aktiv i organisasjonen siden 1970-tallet, både som styremedlem og redaktør i tidsskriftet (1983–1986 og 1991–1994), tok Nielsen som varamedlem i Kunst og design i skolen, initiativ til å skrive den faste spalten ‘LMN har ordet’ i 2010. Samme år gikk hun ut av styret i KDS. Tittelen for spalten ‘LMN har ordet’ henviser til professor Liv Merete Nielsens initialer. Forkortelsen formidler i denne sammenhengen at Nielsen regnes som “noen” leserne kjenner, og hun er ansett. Referanse til typiske tidsskriftspalter der ‘Redaktøren har ordet’ eller ‘Lederen har ordet’ speiler at LMN har posisjon og erfaring som gjør hennes perspektiver betydningsfulle for tidsskrifts-konteksten i FORM. Spalten er en ytring på 250–600 ord hvor forfatteren står tematisk fritt. Mange av Nielsens fanesaker og argumenter er sammenfallende med Kunst og design i skolens målsetting og fagpolitiske ‘kampsaker’, noe som bidrar til at tidsskriftets redaksjon ikke regulerer hva Nielsen skriver om. ‘LMN har ordet’ har stått på trykk i alle utgivelser av FORM fra 2010, og Nielsen har fortsatt å skrive spalten etter at hun gikk av med pensjon. I tillegg til at KDS sine medlemmer kan lese spalten til Nielsen i tidsskriftet er den åpent tilgjengelig på Kunst og design i skolen sine nettsider. Tidsskriftet sendes også uoppfordret til politikere og stortingsrepresentanter.

Den retoriske situasjonen og konteksten ‘LMN har ordet’ er skrevet i knyttes til kunst- og håndverksfagets innhold, status og rammefaktorer samt utdanningspolitiske vedtak, insentiver, og skole- og samfunnsdebatter som har vært gjeldende i perioden 2010–2022. Disse omstendighetene påvirker hva Nielsen skriver om, og hvem forfatteren til enhver tid henvender seg til. Det er i hovedsak skoleledere, politikere, sentrale utdanningsmyndigheter, faglærere innen feltet, og ansatte i universitet- og høgskolesektoren som kan karakteriseres som Nielsens retoriske publikum. I spalten trekker forfatteren frem det hun anser som positiv utvikling, samtidig som det pekes på utfordringer, hvor Nielsen gjennom argumentasjon, både gir ansvar til og oppfordrer det retoriske publikummet til handling.

For å ramme inn den retoriske situasjonen vil vi kort synliggjøre det som overordnet har preget det utdanningspolitiske bildet i tidsrommet 2010–2022, relatert til grunnskolefaget Kunst og håndverk. I perioden har det vært et politisk ønske å gjøre grunnskolen mer motiverende, praktisk og variert, og å styrke de praktiske og estetiske fagene, noe som kommer til uttrykk i stortingsmeldinger, utredninger, rapporter og strategiplaner i det gitte tidsrommet. Bakgrunnen er at det fra flere hold er ytret en bekymring for lav rekruttering til yrkesfag. Det er uttrykt behov for større bevissthet om, og satsing på, disse fagene i grunnskolen, deres allmenndannende rolle, og betydningen av elevenes møte med fagene i grunnskolen har for valg i videregående opplæring (Meld. St. 28 (2015-2016), s. 48-49).

I løpet av perioden har det pågått et arbeid med å utvikle ny læreplan, Kunnskapsløftet 2020. Denne prosessen, også kalt Fagfornyelsen, startet med Ludvigsen-utvalget som i sin utredning foreslår hvilke valg vi som samfunn bør ta om kompetanser for fremtiden og fornyelse av fag. I utredningen legges det stor vekt på verdier som dybdelæring, progresjon, kvalitet og kreativitet (NOU 2015: 8). Det som blant annet er nytt med Kunnskapsløftet 2020 er tre tverrfaglige temaer som går på tvers av alle fag; folkehelse og livsmestring, demokrati og medborgerskap, og bærekraftig utvikling (Kunnskapsdepartementet, 2017). I formuleringer i den nye læreplanen til Kunst og håndverk (Kunnskapsdepartementet, 2019) er det tydeliggjort at faget dreier seg om praktisk arbeid i materialer. Det er lagt større vekt på teknologi enn tidligere, og hvilke arbeidsmåter som skal benyttes beskrives i noen av kompetansemålene.

Topoi – å etablere et repertoar med argument

I den klassiske gresk-romerske retorikken er topos knyttet til talerens første arbeidsfase inventio. Ved å spille på det kjente unngikk taleren å finne opp sine argumenter på nytt fra gang til gang (Lending, 2005, s. 83). Begrepet topos (flertall topoi) betyr opprinnelig 'sted' og viser i overført betydning til steder i språket med repertoar av kjente argumenter, synspunkter og poenger (Andersen, 1995, s. 154) som en kan benytte seg av. Barthes (1998, s. 68-69) beskriver et skille mellom allmennsteder og spesielle steder. De allmenne er felles på tvers av tema og fagområder, mens de spesielle er knyttet til fastlagte tema og faller sammen med praktisering av disipliner og genre. Aristoteles (330 fvt./2006, s. 33) bruker betegnelsen generelle topoi om argumentasjonsmønster som kan anvendes i alle anledninger og betegnelsen spesielle argumenter for utsagn som angår det enkelte kunnskapsfelt. I overskriften for avsnittet brukes generelle og emnespesifikke argumentasjonskilder om topoi, og det er disse to betegnelsene vi tar med inn i analysen av 'LMN har ordet'.

Vi identifiserer generelle topoi, forstått som faste mønster i hvordan Nielsen gjør innholdet aktuelt og overbevisende. De generelle topoi er argumentasjonsmønster som er aktuelle på tvers av fagfelt og retoriske situasjoner. Analysen av emnespesifikke topoi vil utgjøre hovedtyngden i artikkelen, og det er her argumentene for fagets samfunnsrelevans kan spores. Vi starter med de emnespesifikke topoi, før vi går over til generelle topoi. Spørsmålet som har ledet oss i analysen av emnespesifikke topoi er: *Hva er gjentagende innholdsmomenter når Nielsen argumenterer for fagets samfunnsrelevans i 'LMN har ordet'?* Disse emnespesifikke topoi identifiserer Nielsens ambisjoner for, og legitimering av, grunnskolefaget Kunst og håndverk i en samfunnskontekst – hvorfor er faget viktig for samfunnet? Parallelt med ambisjonene går det en strøm av andre emnespesifikke topoi i 'LMN har ordet' som vi kan få tak på gjennom å spørre: *Hvordan kan fagets samfunnsrelevans realiseres?* Her identifiserer vi tilbakevendende innholdsmomenter som handler om fagets rammevilkår og plassering av ansvar for kvaliteten på undervisningen i faget – kampsaker på grunnskolefagets vegne.

RETORISK ANALYSE

Emnespesifikke topoi – fagets samfunnsrelevans

'LMN har ordet' fra 2010–2022 tar form gjennom 26531 ord, og vi samlet de 64 spaltene kronologisk i et dokument. Vi startet den retoriske analysen med å lese gjennom alle spaltene og skrive et kort refleksjonsnotat etter første gjennomlesning. Deretter ble alle argumenterende setninger merket med grå farge. Neste steg i analysen var en tematisk koding av argumenter spalte for spalte. Analyseprosessen bidro til et overblikk over innholdet i spaltene før vi rettet fokus mot argumenter for fagets samfunnsrelevans. Alle relevante setninger ble merket, og vi etablerte stikkord for hvert argument. Deretter ble de stikkordene fargekodet for å identifisere gjentagende innholdsmomenter i argumentene fra spalte til spalte. Her ble fargekoden og det gjentagende innholdsmomentet den representerer sjekket opp mot konteksten for hvert stikkord i den originale spalten for å vurdere om den foreslåtte koden var saksvarende og relevant. Hver fargekode ble gitt en betegnelse som kunne karakterisere argumentene på tvers av nyanser og detaljer. Eksempelsitat fra 'LMN har ordet' ble koblet til hver betegnelse. Deretter så vi etter fellestrekk på tvers av betegnelse og reduserte fra seks betegnelser til tre emnespesifikke topoi i Nielsens argumentasjon for fagets samfunnsrelevans: *Visuell kompetanse for medvirkning*, *Skape og kreve bærekraftige løsninger* og *Håndverkskompetanse som grunnlag for yrkesfaglig utdanning og hverdagsliv*. Når vi referer til konkrete spalter, bruker vi følgende kode: LMN nr./år.

Visuell kompetanse for medvirkning

Nielsen (LMN 3/2021) ser grunnskolen som Norges største kulturinstitusjon der grunnlaget legges for samfunnets samlede kompetanse innen design, kunst og håndverk. Visuell kompetanse har en fremtredende plass i 'LMN har ordet', og relevansen for samfunnet konkretiseres gjennom flere spor med enkeltmenneskets muligheter for medvirkning som et felles omdreiningspunkt. Til visuell kompetanse knyttes både det å kunne lese visuell kommunikasjon, og det å selv kunne kommunisere visuelt. Utvikling av en bred visuell kompetanse gjennom grunnskolen utdanner barn og unge for deltakelse i demokratiske prosesser (LMN 3/2011). Nielsen setter deltakelse i demokratiske prosesser i sammen-

heng med arkitekturfeltet og til utformingen av våre omgivelser (LMN 1/2013), men også til hvordan avgjørelser i samfunnet tas på grunnlag av visuelle representasjoner (LMN 4/2017). Kunnskap om bilder er viktigere enn noen gang i skolen, argumenterer Nielsen (LMN 2/2019), og kobler det til å unngå å bli lurt eller forført av visuelle illustrasjoner enten det er reklamens retusjerte bilder eller gjengivelse av fasademateriale i det nye Munchmuseet. Perioden da faget het Forming (1960–97) får negativ omtale med henvisning til at generasjonen som sitter i kommunestyrene har gått glipp av den visuelle grunnlagskompetansen som er etablert som en del av allmenndannelsen gjennom læreplanen for faget Kunst og håndverk. I formingsperioden: «[...] sto fingermaling høyt i kurs – og kravene til kvalitet var lave» (LMN 3/2021). De folkevalgte representantene i kommunene er aktører som er involvert i vedtak om bygging av hus, park og veier. Når bygde omgivelser kritiseres gjennom *Arkitekturoppgjøret*, fremhever Nielsen manglede visuell kompetanse hos de folkevalgte som en av årsakene. For å kunne være kritiske til involverte aktører med ulike agendaer må de kunne tolke kart og tegninger selvstendig (LMN 3/2021).

Det å tolke kart og tegninger er å kunne lese visuell informasjon. I et demokratisk perspektiv er det ikke tilstrekkelig, og «[...] elevene må også tilegne seg ferdigheter slik at de selv kan kommunisere visuelt» (LMN 4/2017). I oppbyggingen av elevenes evne til visuell kommunikasjon utheves ferdigheter innen tegning som helt sentralt (LMN 4/2017). Den som kan tegne, kan kommunisere nye ideer til andre og skape det som enda ikke finnes. Nielsen kobler tegneferdigheter til samfunnets behov for kreativ visuell kompetanse for å løse utfordringene vi står overfor (LMN 5/2016). Tegneferdigheter har også en verdi for å finne gode løsninger på dagligdagse utfordringer – som blir eksemplifisert gjennom “en ekstra soveplass på hytta” (LMN 2/2020). Dette tjener som eksempel på det å være kvalifisert til å ta del i utviklingen av omgivelser i det helt nære (LMN 1/2013).

Et siste spor for samfunnsrelevans ved visuell kompetanse er knyttet til ulike yrker. Det elevene har lært om tegning i grunnskolen danner grunnlag for startnivået i den videregående opplæringen (LMN 5/2011). Nielsen viser i spalten til en undersøkelse som dokumenterer at seks av ti byggfagslærere kan lite eller ingenting om tegninger eller beskrivelser, og ser det som urovekkende: «En snekker som ikke forstår byggtegninger og beskrivelser kan føre til feilkonstruksjoner av bygg og i verste fall utsette mennesker for fare» (LMN 5/2011). Her er utviklingen av visuell kompetanse i grunnskolen yrkesforberedende. I en annen spalte (LMN 5/2013) vises det til økt bruk av visualisering innen en rekke fag som meteorologi, geologi og medisin. Videre viser hun hvordan designere, arkitekter og ingeniører har lang tradisjon med å visualisere sine ideer. «Deres visualiseringer står sentralt når løsningene skal drøftes med brukere og beslutningstakere. Det betyr at også de uten spesialutdanning har behov for visuell kompetanse» (LMN 5/2013). Her er utviklingen av visuell kompetanse et grunnlag for allmenhetens dialog med ulike yrkesgrupper.

Nielsen viser gjennom spalten hvordan visuell kommunikasjon er med på å påvirke samfunnsutviklingen, og argumenterer for at visuell kompetanse bør være allemannseie. Visuell kompetanse kobles til begreper som «allmenndanning» (LMN 2/2011; LMN 3/2021) og «grunnleggende ferdighet» (LMN 5/2013; LMN 5/2016). Faget Kunst og håndverk har et særlig ansvar for utviklingen av elevenes visuelle kompetanse, og gjennom den emnespesifikke toposen *Visuell kompetanse for medvirkning* posisjonerer Nielsen faget som vesentlig for at enkeltindividet kan orientere seg i en visuell verden, forstå hva som kommuniseres, være med i avgjørelser og selv kommunisere visuelt i egen hverdag og i det offentlige rom.

Skape og kreve bærekraftige løsninger

Utdanning for bærekraftig utvikling, og hva faget Kunst og håndverk kan bidra med i denne sammenheng, er tilbakevendende tematikk i ‘LMN har ordet’. Langs én akse går argumenter om hvordan faget kan forberede elevene på å gå inn i rollen som kritiske konsumenter som krever bærekraftige løsninger. Langs en annen akse argumenter Nielsen for hvordan faget stimulerer til kreativt nyskapende arbeid, forbereder elevene på å gå inn i arbeidslivet og skape bærekraftige løsninger. Når Nielsen (LMN 1/2013) argumenterer for grunnleggende kompetanse innen design og arkitektur forenes de to aksene. Hun fremmer et håp om en generasjon som 30 år frem i tid, vil være i stand til både å skape og å kreve gode miljøløsninger.

Endringer i forbrukerpraksis er avgjørende for om sløseri skal kunne vendes til bærekraft og Nielsen (LMN 2/2012) påpeker videre at i et slikt perspektiv er kunnskap om og holdning til materialer, kvalitet og forbruk svært viktig å lære i skolen. Her står faget Kunst og håndverk sammen med faget Mat og helse i en særstilling: «[...] det er i disse fagene bærekraftig holdning og kompetanse utvikles i praksis» (LMN 4/2015). Når elevene lager holdbare produkter, kan det bidra til økt bevissthet om produkters kvalitet og levetid i et miljøperspektiv (LMN 1/2015). Respekt for materialer og ressurser er en forutsetning for et grønt skifte, understreker Nielsen (LMN 1/2017). Hun viser til hvordan kunnskap om, og holdninger til, materialer kan starte i det enkle med å lære forskjellen på bomull og ull, hvordan materialene produseres, hva slags egenskaper de har, og hvordan materialene avhendes (LMN 3/2018). Nielsen (LMN 2/2011) setter søkelys på at skolen møter alle barn uansett hvilke yrker og samfunnsoppgaver de vil arbeide med i fremtiden, og bruker i spalten begrepet allmenndannende fag for å tydeliggjøre faget Kunst og håndverks ansvar for områdene visuell og materiell kultur. Her konkretiserer hun med kommende generasjoners holdninger til eget og andres materielle forbruk, etikk og forvaltning av klodens ressurser (2/2011).

Norge trenger at det banes vei for innovasjon og entreprenørskap, påpeker Nielsen (LMN 1/2016). Hun er i den sammenhengen opptatt av at arbeid med håndverk ikke bare får et tilbakeskuende fokus. Håndverk må forenes med praktisk, kreativ designfaglig nytenkning og problemløsning. Det designfaglige blir løftet frem når Nielsen beskriver hvordan faget Kunst og håndverk kan være med å legge grunnlag for at det skapes mer bærekraftige løsninger. I seks spalter fra perioden 2011–2018 bruker Nielsen formuleringen 'det beste fra kunsten og det beste fra håndverket' i tilknytning til design. I en spalte som Nielsen har kalt *Ludvigsen og bærekraften* (LMN 4/2015) formulerer hun seg slik: «Faget Kunst og håndverk er blant de fagene som stadig fornyer seg og som allerede har tatt framtidens utfordringer på alvor. Med det beste fra kunsten og det beste fra håndverket har faget Kunst og håndverk potensiale til å bli en enda viktigere pådriver for god og bærekraftig design for fremtiden». I en annen spalte bidrar kombinasjonen til å «[...] fremme design for en bærekraftig fremtid» (LMN 2/2014). Med ord som 'fremme' og 'pådriver' kan elevene her fortsatt tolkes å bli forberedt i rollen som kritiske forbrukere, men i andre spalter er grunnlaget for å selv bli den som skaper løsningene helt eksplisitt. I en spalte der Nielsen (LMN 4/2016) opponerer mot deling av faget Kunst og håndverk på ungdomstrinnet brukes formuleringen som et argument for å holde faget samlet. I et samlet fag kan elevene bruke det beste fra kunsten og det beste fra håndverket i konkret arbeid med å designe produkter. Samfunnsrelevansen konkretiseres i påfølgende setning: «Denne kombinasjonen danner grunnlag for etterspurt kompetanse om konkret problemløsning og visualiseringer både i og utenfor arbeidslivet» (LMN 4/2016). I en annen spalte uttrykkes hvordan det er når «[...] elevene får arbeide med det beste fra kunsten og det beste fra håndverket at nye og miljøvennlige løsninger for fremtiden kan vokse fram» (3/2016). Arbeid med design fremmer kreativitet og problemløsning, og kompetansen må utvikles i grunnskolen dersom kommende generasjoner skal kunne gjøre bærekraftige valg for fellesskapets beste (LMN 3/2013).

Faget Kunst og håndverk står i en særstilling i skolen. Nielsen tar leserne med inn i verkstedene i faget og viser hvordan elevene bringes tett på materialer og kan utvikle kompetanse som kritiske forbrukere og bidra i et grønt skifte. I verkstedene får elevene også erfaring med å designe produkter og et grunnlag for å bidra med innovasjonskraft i samfunnet. Praksiserfaringene er bærende i den emnespesifikke toposen *Skape og kreve bærekraftige løsninger* der Nielsen synliggjør hvordan faget kan bidra til at elevene utvikler kunnskaper og kompetanse til å gjøre en forskjell.

Håndverkskompetanse som grunnlag for yrkesfaglig utdanning og hverdagsliv

Håndverkskompetanse er et tilbakevendende tema i 'LMN har ordet'. Nielsen ser håndverkskompetanse som fremtidsrettet, og argumenterer for at grunnlaget legges gjennom grunnskolens undervisning i Kunst og håndverk. Når vi gransker begrunnelsene for håndverkskompetanse som fremtidsrettet, er det fagets potensial for å gjøre yrkesfaglig utdanning mer attraktivt som gjentar seg, parallelt med forbedringer til et hverdagsliv der en selv kan lage, vedlikeholde og reparere ting. Den første begrunnelsen skaper koblinger mellom det elevene lærer i faget Kunst og håndverk og rekruttering til yrkesfag, og den

andre forklarer hvordan praktiske håndverksferdigheter er viktig uansett valg av yrke. Dette gir et grunnlag for selvberging. Mestring er et begrep som forener de to.

Nielsen (5/2011) peker på sammenheng mellom god kvalitet på grunnskolefaget Kunst og håndverk og elevers frafall i yrkesfaglige studieretninger. I en annen spalte forklares hvordan yrkesfaglig styrking forutsetter kvalitet og tidlig innsats i Kunst og håndverk. Dersom grunnskolen skal kunne bidra til å fremme verdsetting av praktisk arbeid og gjøre yrkesfag attraktivt, blir det for sent å vente til ungdomstrinnet (5/2021). «Før elevene når 5. trinn bør de ha fått kjenne på gleden ved mestring når de tegner, maler, strikker, sager, hamrer, skrur og trykker. Gleden ved mestring er den beste motivasjonen for å ta fatt på neste utfordring» (5/2021). I denne spalten siterer Nielsen fra Hurdalsplattformen og regjeringens mål om at barn og unge skal få oppleve at praktiske evner og ferdigheter blir vektlagt i skolen, og at dette er verdifullt for samfunnet (5/2021). Noen år tidligere viser Nielsen (1/2016) til at håndverkstrening er en del av skolens samfunnsoppdrag når elevene ikke får det hjemme, og hun tar til orde for en firetimers økt hver uke gjennom 10 år på grunnskolen for å bidra til rekruttering i yrkesfaglig utdanning. Det er tidlig i utdanningsløpet at grunnlaget for mestring i praktiske håndverksfag legges (2/2012; 5/2012), og Nielsen fremmer fagets samfunnsrelevans ved å peke på hvordan det kan være en motvekt til frafall i videregående opplæring (5/2011; 4/2014; 1/2016). Hun støtter opp under dyktige håndverkere (4/2014) og stolte yrkesutøvere som kan bidra til å gjennomføre et grønt skifte, og som kan være en del av samfunnsberedskapen når kriser rammer i form av virus som stenger landegrensene, flom, tørke eller økonomisk kollaps (5/2021).

Der den profesjonelle håndverkeren bidrar med nødvendig kompetanse for samfunnets beredskap, får håndverksferdigheter samtidig en rolle for enkeltindividets beredskap og livskvalitet gjennom Nielsens spalter. Hun skriver: «Det er ikke gammeldags å lære barn og unge å lage, vedlikeholde og reparere klær, hus eller redskaper. Slike ferdigheter er snarere framtidrettet og skaper et grunnlag for at elevene skal kunne klare de utfordringene de møter i livet» (3/2020). I spalten før har koronapandemien akkurat rammet, og Nielsen ser det som en påminnelse om at samfunnsstrukturene er skjøre. Nielsen fremmer håndverksferdigheter som del av det å være forberedt på endringer i ramme faktorene vi lever under: «Det er med andre ord meningsfullt å kunne sy og snekre, vedlikeholde og reparere for å styrke og ivareta bærekraft og livskvalitet» (2/2020). I spalten «Beredskap mot kollaps» heier Nielsen frem «[...] alle kunst- og håndverklærere som hver eneste dag forsøker å utvikle elevenes helhetlige kompetanse der hender, hjerne og hjerte trenes i arbeid med ulike materialer, redskap, teknikker og funksjoner» (2/2022). Den aller viktigste kompetansen fremtidens generasjoner trenger for å overleve dersom krisen virkelig rammer oppøves gjennom fagene Mat og helse og Kunst og håndverk (4/2021). Håndverksferdigheter fremmes som et avgjørende bidrag i et grønt skifte der kommende generasjoner reparerer fremfor å kjøpe nytt (2/2015; 2/2016).

Faget Kunst og håndverk har et vesentlig samfunnsoppdrag i å legge grunnlag for håndverkskompetanse. Gjennom den emnespesifikke toposen *Håndverkskompetanse som grunnlag for yrkesfaglig utdanning og hverdagsliv* løfter Nielsen frem faget som en avgjørende treningsarena for kommende håndverkere, en arena som både kan motvirke frafall i videregående opplæring og legge grunnlaget for dyktige håndverkere med samfunnskritiske oppgaver. Håndverkstreningen kommer også andre elever til gode – det gir grunnlag for å reparere og for å møte kriser med praktisk kompetanse.

Emnespesifikke topoi – hvordan kan fagets samfunnsrelevans realiseres?

I spalten 'LMN har ordet' kommer Nielsens uro for grunnskolefaget frem. Det hjelper ikke med høye ambisjoner på grunnskolefagets vegne dersom det ikke kommer elevene til gode. Ifølge Nielsen må flere faktorer være på plass for å sikre at intensjonene med faget Kunst og håndverk realiseres. Hun refererer ofte til fagets status og utfordringer knyttet til rammevilkår i grunnskolen. Nielsen (1/2022) mener at grunnen til at rammevilkårene til faget nedprioriteres ved mange skoler er at tankegodset bak formingsfaget som fremhevet kreativitet, prosess og individualisme henger igjen, og at dette synet på faget har ført til nedprioritering av verksteder, faglig innhold og lærernes kompetanse. I 'LMN har ordet' identifiserer vi gjentakende emnespesifikke topoi – argumenter for hvordan fagets samfunnsrelevans kan realiseres. Emnespesifikke topoi er markert i kursiv.

En forutsetning for helhetlig og god undervisning er ifølge Nielsen gode rammevilkår gjennom hele utdanningsløpet (LMN 2/2013; 1/2016; 3/2016; 1/2017); *Kvalifiserte lærere, godt utrustede verksteder og tilgang til materialer, delingstimer og mindre arbeidsbyrde* for lærerne i faget. Den rammefaktoren Nielsen nevner med høyest frekvens er lærernes kompetanse, og hun argumenterer for at «[...] kompetente lærere er avgjørende for å oppfylle intensjonene i læreplanen» (LMN 3/2021). Hun viser til at halvparten av de som underviser i Kunst og håndverk i grunnskolen ikke har studiepoeng i faget (Perlic, 2019). «Faglærerne finnes – og de vil ha jobb», skriver Nielsen (LMN 3/2021) og refererer til en undersøkelse der nyutdannede lærere i Kunst og håndverk opplever det som vanskelig å få ansettelse i skolen (Nielsen & Lepperød, 2019). Nielsen er klar i sin tale når hun gir skoleledere ansvaret for å ansette kvalifiserte lærere for å sikre helhet, kvalitet og heve statusen til faget (LMN 1/2010; 3/2012; 1/2016; 1/2020; 4/2022). Samtidig mener hun at det er politikernes oppgave å stimulere til og å fremme kloke prioriteringer og gi insentiver til skoleledere slik at de prioriterer gode rammevilkår (LMN 2/2011; LMN 1/2022; 4/2022).

Politisk fokus på faget kommenteres i mange av spaltene. Dette kommer blant annet eksplisitt til uttrykk i debatter om yrkesfaglig styrking i videregående skole (LMN 5/2012) eller mer implisitt i debatter som omhandler beslutningstakeres kompetanse (LMN 1/2013). Nielsen roser politikere når de peker på sammenhengen mellom yrkesfagenes framgang og innholdet i grunnskolen (LMN 3/2014), og når bærekraftig utvikling foreslås som et nytt tverrfaglig tema i læreplanen (LMN 4/2015). Samtidig etterlyser hun at politikere og andre beslutningstagere både ser og løfter fram kunst- og håndverksfagets rolle i disse sammenhengene. Lite oppmerksomhet til faget og lav status relateres til politikere og andre beslutningstakeres manglende kunnskap om fagets formål og innhold i dag (LMN 5/2012; 5/2013; 1/2016; 3/2016; 1/2022). Dette mener Nielsen fagfeltet må ta alvorlig og også ta en del av ansvar for; «Vi må bli enda flinkere til å formidle verdien av god undervisning i Kunst og håndverk og hvilken verdi dette har for individ og samfunn i et bærekraftig perspektiv» (LMN 3/2014).

Nielsen proklamerer at skoledebatten må handle om mer enn lesing, skrivning og regning (LMN 4/2010; 1/2013) og understreker at skolen skal bygge på et kunnskapssyn som utvikler elevenes helhetlige kompetanse (LMN 4/2017). For å sikre kvalitet og faglig progresjon etterlyser Nielsen *likebehandling av grunnskolens fag* (LMN 5/2011; 4/2017; 2/2018; 5/2021; 4/2022). Det gjør hun med referanse til skolens styringsdokument, læreplanen, der ingen fag rangeres som viktigere enn andre (LMN 3/2013). Hun viser til at alle karakterer teller like mye ved opptak til videregående skole (5/2012), og at det ikke er grunnlag for at det opprettholdes store forskjeller i lærernes undervisningstid på ungdomstrinnet (LMN 1/2017). Nielsen mener det er uheldig at «[...] PISA-fokuset på tall og bokstaver fremdeles løftes fram som de sentrale grunnleggende ferdighetene» (LMN 5/2016) og tar til orde for at visualisering burde være en grunnleggende ferdighet i læreplanen (LMN 5/2013; 5/2016).

Forskning er en annen topos som påvirker hvordan samfunnsrelevansen til faget Kunst og håndverk kan realiseres. I spalten trekker Nielsen jevnlig fram ny forskning på feltet som doktorgradsavhandlinger, vitenskapelige artikler og masteravhandlinger, og hun poengterer for sitt publikum at hensikten med forskning er forbedret praksis (LMN 1/2014; 2/2016; 5/2017). Nielsen viser til egen erfaring som lærerutdanner og beskriver hvordan forskning har bidratt til å utvikle praksis, noe som blant annet synliggjøres i den fagdidaktiske kompetansen studenter har tilegnet seg i løpet av lærerstudiet i dag (LMN 4/2018). Samtidig etterlyser Nielsen midler til forskning som kan dokumentere hvilket utbytte elevene har av undervisningen i Kunst og håndverk, og hvilke ideer som styrer lærernes valg; «Når vi vet mer – blir det også lettere å argumentere for økt prioritering av Kunst og håndverk for alle i grunnskolen» (LMN 3/2019). Videre påpeker Nielsen (LMN 4/2022) viktigheten av at nyere fagdidaktisk forskningslitteratur bidrar til praksisforankring slik at gapet mellom teori og forskning ikke blir uoverkommelig, og refererer til at lærerutdanningenes pedagogiske teorier og skolehverdagens utfordringer må samsvare.

Viktigheten av *en læreplan med konkret faginnhold* er en annen gjentakende topos. «Uten tydelig lærestoff fremmes ikke dybde og progresjon», skriver Nielsen (LMN 5/2018). Fremfor at læreplanen i Kunst og håndverk skal legge føringer for hvilke metoder som skal brukes, mener Nielsen at det er faginnholdet som må konkretiseres, og at kompetansemålene må synliggjøre god progresjon for det som skal læres, ikke hvordan. Faren ved å vektlegge prosesser som noe eget i Kunst og håndverk, er at faget kan bli degradert til metode for læring i andre fag (LMN 2/2014; 4/2021). Samfunnsutviklingen

gjør at konteksten for faget Kunst og håndverk endrer seg, og Nielsen (LMN 1/2019) oppfordrer de som skriver læreplaner for framtidens elever å bygge på fagspesifikk kunnskap som er et resultat av forskning innen feltet.

Økt forskning og synliggjøring av samfunnsrelevansen til faget vil kunne bidra til å heve politikere og skolelederes kunnskap om faget Kunst og håndverk i dag, noe som igjen vil kunne bidra til at fagets status økes og prioriteres med gode rammevilkår. Tabell 1 viser en oversikt over hvordan Nielsen knytter ambisjoner for fagets samfunnsrelevans og nødvendige rammevilkår sammen. For å gi en oversikt over hvor hyppig Nielsen argumenterer for å bedre fagets rammevilkår i 'LMN har ordet' har vi også valgt å legge inn en kolonne som viser spalter der Nielsen anvender de samme topoi uten en eksplisitt kobling til argumenter for fagets samfunnsrelevans.

TABELL 1. Ambisjoner for fagets samfunnsrelevans og nødvendige rammevilkår.

NØDVENDIGE RAMMEFAKTORER	VISUELL KOMPETANSE FOR MEDVIRKNING	SKAPE OG KREVE BÆREKRAFTIGE LØSNINGER	HÅNDVERKS-KOMPETANSE SOM GRUNNLAG FOR YRKESFAGLIG UTDANNING OG HVERDAGSLIV	BRUK AV TOPOS UTEN EKSP LISITT KOBLING TIL FAGETS SAMFUNNSRELEVANS
<i>Politisk fokus på faget</i>	LMN 1/2013; 5/2013; 4/2015; 4/2016	LMN 1/2013; 4/2015; 4/2016; 1/2018; 5/2021	LMN 5/2012; 3/2014; 1/2016; 3/2016; 5/2021; 1/2022; 2/2022	LMN 1/2019; 1/2020
<i>Delingstimer</i>		LMN 3/2016; 1/2017	LMN 3/2016; 1/2017	LMN 1/2019
<i>Mindre arbeidsbyrde</i>		LMN 1/2017	LMN 1/2016; 1/2017; 1/2022	LMN 2/2018; 1/2019; 1/2022
<i>Godt utrustede verksteder og tilgang til materialer</i>		LMN 2/2011; 3/2016; 1/2017; 3/2020	LMN 1/2016; 3/2016; 1/2017; 3/2020; 1/2022	LMN 3/2010; 1/2019; 1/2022
<i>Kvalifiserte lærere</i>	LMN 3/2011; 4/2010; 5/2011; 4/2012; 3/2021	LMN 3/2016; 1/2017; 2/2017; 3/2021	LMN 4/2010; 5/2012; 4/2014; 1/2016; 3/2016; 1/2017; 1/2022; 3/2021	LMN 1/2010; 2/2010; 3/2010; 5/2010; 2/2011; 3/2012; 2/2013; 4/2013; 4/2016; 3/2017; 2/2018; 1/2019; 4/2019; 1/2020; 4/2020; 4/2022
<i>Likebehandling av grunnskolens fag</i>	LMN 4/2010; 1/2013; 5/2013; 5/2016	LMN 1/2013; 3/2013	LMN 4/2010; 1/2016	LMN 3/2010; 4/2011; 4/2022
<i>Faginnhold konkretisert i læreplan</i>	LMN 5/2013; 1/2015; 5/2016; 4/2017; 5/2018	LMN 1/2015	LMN 1/2015; 5/2016	LMN 1/2011; 2/2014; 4/2015; 4/2017; 5/2020; 4/2021; 2/2022
<i>Forskning</i>	LMN 5/2011; 4/2018	LMN 1/2018; 4/2019; 4/2020	LMN 1/2022	LMN 1/2014; 5/2014; 5/2015; 2/2016; 5/2017; 1/2019; 3/2019; 4/2022

Generelle topoi – Gjentakende retoriske grep for å gjøre innholdet aktuelt og overbevisende

Nielsen vender seg til både lærere, skoleledere og skolepolitikere gjennom stor appell. Det er åpenbart for leseren at hun vil heve statusen til kunst- og håndverkslæreren, og samtidig vil opplyse om samfunnsforhold som berører faget, aktuell skolepolitikk, vilkår og rammer for skolefaget kunst og håndverk. I dette avsnittet fremhever vi gjentakende retoriske grep Nielsen benytter for å gjøre innholdet i sin faste spalte aktuelt og overbevisende. De retoriske grepene forstås som generelle topoi, anvendelige innen hvilket som helst fagfelt for å bygge opp en tekst eller tale. Vi har markert ut generelle topoi med kursiv.

Nielsens tekster er overbevisende. Et gjentakende retorisk grep er å skape en relasjon til publikum gjennom *personlige erfaringer* som blir fortalt i jeg-form: «For en tid tilbake var jeg i Stockholm og hørte Ann Bamford [...] (2/2010), og «Når jeg møter nye mennesker i sosiale sammenhenger får jeg av og til spørsmål om [...] (1/2011). Som leser oppleves de mange narrativ fra hennes hverdagsliv som åpninger, eller invitasjoner, inn til Liv Meretes faglige observasjoner. Nielsen *skaper fellesskap* ved å benytte pronomenet 'vi' gjentatte ganger i tekstene: «Vi må bli enda flinkere til å formidle verdien av god undervisning i Kunst og håndverk [...]» (3/2014), og «Jeg tror vi må være svært offensive i månedene som kommer» (1/2016). Leserene blir oppmerksomme på felles utfordringer, felles muligheter og felles engasjement. Det er dessuten tydelig at Nielsen kjenner utdanningspolitiske maktstrukturer, og at hun bruker spalten som et kunst- og håndverkspolitisk talerør. Gjentatte ganger oppfordres ministre til å ta tak i situasjonen, både i direkte og indirekte tiltaleform: «Dersom Halvorsen vil bli husket som ministere som fremmet praktiske fag [...]» (4/2011), «Lykke til Kristin!» (5/2010), og «Det er dagsaktuelt og framtidsrettet, Torbjørn!» (5/2013). Ministerne blir gjort ufarlige gjennom titulering med fornavn, og markerer dessuten Nielsens *nærhet til det skolepolitiske Norge*.

Liv Merete Nielsen er ikke forsiktig med å mene. Gjennom logisk argumentasjon som understøttes av *referanser til forskning, samfunnsforhold eller skolens vilkår* blir budskapet troverdig. Nielsen evner å finne stadig nye *eksempler på politiske diskurser eller hverdagsituasjoner* som innvirker på, eller gir begrunnelser for, kunst- og håndverksfagets verdi. Perspektivene gir publikum mange resonnement som forsvarer og forklarer hvorfor faget er aktuelt: «Nordmenn ligger på verdenstoppen når det gjelder oppussing og innredning, men hvorfor er vi så opptatt av dette? [...] mange kjøper nytt når noe er slitt eller går i stykker, fordi de ikke har kunnskap og ferdigheter til å reparere selv» (LMN 2/2015). «Kunst og håndverksfaget er det faget som i dag vektlegger visuell og materiell kultur med tilhørende refleksjon om kvalitet og bærekraft» (LMN 1/2015).

Eksemplene gjør tekstene pålitelige. I tillegg er Nielsen en grundig *ambassadør for forskningsfeltet* kunst- og designdidaktikk. I et flertall spalter av 'LMN har ordet' refereres aktuell forskning konsekvent, særlig fra det norske fagmiljøet. Forskningsresultatene som blir fremhevet har relevans for praksisfeltet, og spalten fungerer som et opplysende ledd mellom forskningsfelt og praksis. Men forskningsformidlingen har en dobbelt agenda. Også her bygges et fellesskap, med forskerne som målgruppe, der en blir oppmerksomme på hverandre, og hvordan forskningsresultatene øker, og korresponderer. Et annet virkemiddel som styrker troverdigheten i innleggene, er at Nielsen *kjenner motpartens argumentasjon*: «Svært mange rektorer velger å ansette allmennlærere fremfor faglærere. Argumentet som brukes er at det er for få undervisningstimer i Kunst og håndverk til å ansette en faglærer» (1/2010). Forfatteren belyser kjente utfordringer og responderer på vegne av faglæreren i kunst og håndverk. Ved siden av et rikt fagspråk rommer tekstene også utlegninger av faglige problemstillinger som overbeviser leseren om at Nielsen forvalter et *solid kunnskapsgrunnlag*:

Normen for minste anbefalte størrelse på en leilighet har variert i Norge. I Oslo er minstenormen nå 35m², og det diskuteres om den skal opp til 40m². Med liten plass er utfordringen å få til best mulig planløsning. I 1965 ledet Arne Korsmo et prosjekt på NTH der Liv Arvesens romlaboratorium utviklet det som nå kalles en Laila-løsning. (LMN 2/2020)

Teksten om Laila-løsningen er et av flere eksempler der forfatteren forankrer innholdet i arkitektur- og designprofesjonens kunnskapsområde. Det fremstår faktabasert og pålitelig. Tekstene i 'LMN har ordet' vekker engasjement. Nielsen knytter innholdet til egne følelser, og deler usjenert reaksjoner på ulike hendelser. Meningene forsterkes gjennom et *rikt utvalg adjektiv og adverb*: 'heldigvis', 'helt avgjør-

ende', 'det er innlysende' og 'det er synd'. Gjennom 64 innlegg gjentar forfatteren utvalgte oppfordringer som «Ansett flere faglærere i skolen!» (1/2010), og «Hun og Kristin Halvorsen bør nok også stimulere landets rektorer til å ansette de faglærerne som allerede er utdannet [...]» (3/2011). *Repetisjonene* formidler en entusiasme og pasjon for kunst- og håndverkslærerne, og stor sympati for deres varierende arbeidsvilkår i skolen. LMNs fortellerstil gjør budskapet levende og aktuelt.

AVSLUTNING

Denne artikkelen er en hyllest til en som har stått på barrikadene for faget Kunst og håndverk i snart 50 år, men også en håndsrekning til de som skal stå på barrikadene for faget fremover. Vårt bidrag er å identifisere og sammenfatte et språklig beredskapslager med argument for samfunnsrelevansen ved faget Kunst og håndverk. Lageret utgjør steder i språket å gå til for å søke svar på hvorfor faget Kunst og håndverk er en viktig brikke i allmenndannelsen. Her har vi identifisert tre topoi i spalten 'LMN har ordet': *Visuell kompetanse for medvirkning, Skape og kreve bærekraftige løsninger og Håndverkskompetanse som grunnlag for yrkesfaglig utdanning og hverdagsliv*. Vi har synliggjort nyanser og ulike vinklinger som Nielsen aktiverer for hver av de tre når hun forklarer grunnskolefagets bidrag til samfunnet. Vi identifiserer også et språklig lager med argumenter for hvordan fagets samfunnsrelevans kan realiseres. Her er det kjente kampsaker for bedre rammevilkår for grunnskolefaget. Sist identifiserer vi generelle topoi, Niensens språklige grep for å gjøre innholdet aktuelt og overbevisende. Artikkelen bidrar med et repertoar å øse av i fremtidige kamper for fagets plass, kunnskapsinnhold og rammevilkår, men samtidig et repertoar å utfordre og videreutvikle. God arbeidslyst.

REFERANSER

- Andersen, Ø. (1995). *I retorikkens hage*. Universitetsforlaget.
- Aristoteles. (2006). *Retorikk* (T. Eide, Overs.) Vidarforlaget. (Opprinnelig utgitt ca. 330 fvt.).
- Barthes, R. (1998). *Retorikken. En moderne innføring i den gamle retoriske kunst*. Spartacus.
- Brønne, K. (2009). *Mellom ord og handling: om verdsettning i kunst og handverksfaget* [Doktoravhandling, Arkitektur-og designhøgskolen i Oslo]. <http://hdl.handle.net/11250/2406784>
- Brønne, K. (2018). Frå DesignDialog til Design Literacy: Om etablering av eit fagdidaktisk forskingsfelt innan design, kunst og handverk. *FormAkademisk*, 11(1). <https://doi.org/10.7577/formakademisk.2574>
- Det kongelige kirke-, utdannings- og forskningsdepartement. (1996). *Læreplanverket for den 10-årige grunnskolen*. Nasjonalt læremiddelsenter. <https://www.nb.no/items/f4ce6bf9eadeb389172d939275c038bb>
- Dunin-Woyseth, H., & Nielsen, L. M. (2004). From Apprentice to Master: Some Notes on Educating Design Scholars and Developing design Scholarship. I L. M. Nielsen (Red.), *DesignDialog – designforskning i et demokratisk perspektiv* (s. 15-25). Høgskolen i Oslo. https://www.designdialog.no/_files/ugd/9bb887_3c5b899b4fb54e10a3a8045042424e5d.pdf
- Fauske, L. (2016). Reforhandling av kunnskapsgrunnlag. Forskning og fagutvikling med utspring i designdidaktikk. *Techne Series - Research in Sloyd Education and Craft Science A*, 23(2), 50–68 . <https://journals.oslomet.no/index.php/techneA/article/view/1560>
- Kjeldsen, J. (2006). *Retorikk i vår tid. En innføring i moderne retorisk teori*. Spartacus.
- Kjosavik, S. (2003). *Fra forming til kunst og håndverk - fagutvikling og skolepolitikk 1974-1997* (HiT skrift 5/2003). Høgskolen i Telemark. <http://hdl.handle.net/11250/2439167>
- Kunnskapsdepartementet. (2006). *Læreplanverket for Kunnskapsløftet*. Utdanningsdirektoratet. <https://www.nb.no/items/a9713c662211b63c53947c7f01ee6f0>
- Kunnskapsdepartementet. (2017). *Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen*. Fastsatt som forskrift ved kongelig resolusjon. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/verdier-og-prinsipper-for-grunnopplaringen/id2570003/>
- Kunnskapsdepartementet. (2019). *Læreplan i kunst og håndverk*. Fastsatt som forskrift. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020. <https://www.udir.no/lk20/khv01-02>
- Kunst og design i skolen. (2022, 30.08.). *Vedtekter*. <https://www.kunstogdesign.no/vedtekter>
- Lending, M. (2005). *Omkring 1900. Utkast til en norsk arkitektur-historisk topikk* [Doktoravhandling, Arkitektur-og designhøgskolen i Oslo]. <https://www.nb.no/items/5735b5a8cdc752c89ac255768299c022>
- Lindberg, A. L. (1988). *Konstpedagogikens dilemma: historiska rötter och moderna strategier* [Doktorgradsavhandling]. Lund University.
- Meld. St. 28 (2015-2016). *Fag – Fordypning – Forståelse – En fornyelse av Kunnskapsløftet*. Kunnskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-28-20152016/id2483955/>
- Moe, E. (2021). 90 år med fokus på håndens arbeid i skolen. *FORM*, 55(4). <https://www.kunstogdesign.no/nyhetssaker/90-r-med-fokus-p-hndens-arbeid-i-skolen>
- Nielsen, L. M. (2000). *Drawing and Spatial Representations: Reflections on Purposes for Art Education in the Compulsory School* [Doktoravhandling, Oslo School of Architecture]. <http://hdl.handle.net/11250/2623403>
- Nielsen, L. M. (2008). Designdidaktisk forskning i utvikling – en forskningsoversikt 1997-2007. *FormAkademisk*, 1(1). <https://doi.org/10.7577/formakademisk.118>
- Nielsen, L. M. (2014). Debunking teacher’s resistant to teaching children to draw — a companion to citizenship for the future. *Techne serien – Forskning i slöjdpedagogik och slöjdvetsenskap*, 21(2), 34-42. <https://journals.oslomet.no/index.php/techneA/article/view/1264>

- Nielsen, L. M. (2019a). *Fagdidaktikk for kunst og håndverk. I går, i dag, i morgen* (2. utg.). Universitetsforlaget.
- Nielsen, L.M. (2019b). Skolen, bildet og samfunnet – boka som la grunnlaget for utviklingen av Design Literacy. I. A. Kochum, B. Alling-Ode, & U. Lind (red.) *Återkomsten. Bilden, skolan och samhället 1968-2018* (ss. 145-161). Rojal förlag.
- Nielsen, L.M. (2021). LMN har ordet. 90 år i front. *FORM*, 55(4), 10-11.
- Nielsen, L. M., & Digranes, I. (2012). Designkompetanse i et gjennomgående utdanningsløp. *Techne serien – Forskning i slöjdpedagogik och slöjdvetenskap*, 19(1), 17-24.
<https://journals.oslomet.no/index.php/techneA/article/view/394>
- Nielsen, L. M., & Lepperød, J. (2019). Hvorfor elever mangler kompetente lærere i Kunst og håndverk. *FormAkademisk*, 12(1). <https://doi.org/10.7577/formakademisk.3629>
- Nordström, G. Z., & Romilson, C. (1970). *Bilden, skolan och samhället*. Bokförlaget Aldus/Bonniers.
- NOU 2015: 8. (2015). *Fremtidens skole. Fornyelse av fag og kompetanser*. Kunnskapsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2015-8/id2417001/>
- Perlic, B. (2019). *Lærerkompetanse i grunnskolen. Hovedresultater 2018/2019* (Rapporter 2019/18). Statistisk sentralbyrå. https://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/_attachment/391015?_ts=16b93d5e508